

ATEIZAM

Josip Mudronja

Ateizam je kao pojava i činjenica, na ovaj ili onaj način, rasprostranjen u svijetu. Kao najbolji lijek smatram svjedočenje i autentičnost (nas) onih koji vjeruju jer neće se moći sakriti grad što leži na gori (usp. Mt 5, 14). Primjeri uvijek potiču, privlače, hrabre i opominju.

Uvod

U ovomu ćemo se radu baviti dokumentom Drugoga vatikanskog koncila, pastoralnom konstitucijom o Crkvi u suvremenom svijetu nazvanoj “Gaudium et spes.” Pri tomu se ograničavam na određena poglavlja i brojeve (12 – 22) čiji ću sadržaj kasnije nastojati iznijeti, a potom ću odabrati jedno od njih i pokušati ga pomnije referirati, promisliti i analizirati. Uz tekst ću unijeti pokoje osobno razmišljanje i opservaciju, vidjeti na što su stavljeni naglasci, tražiti poveznice s drugim brojevima te pokušati zahvatiti dubinu teksta imajući u vidu izvorni latinski tekst. Na kraju bih htio iznijeti cjelokupan osvrt na ono čime sam se bavio i izvući pokoji zaključak.

Mislim da bi u uvodu valjalo reći pokoju riječ o spomenutom dokumentu. Naime, “Gaudium et spes” jedna je od četiri konstitucije Drugoga vatikanskog sabora, a označena je neuobičajenim nazivom: pastoralna konstitucija. Uz nju imamo još dogmatsku konstituciju o Crkvi – “Lumen gentium”, potom onu o božanskoj objavi – “Dei Verbum” i konstituciju o liturgiji “Sacrosanctum concilium.” Kao i ostali dokumenti, naziv je dobila po početnim riječima u proslavu: “GAUDIUM ET SPES, luctus et angor hominum huius temporis...”¹ Prihvaćena je 7. prosinca 1965., i to velikom većinom. Mislim da nam to može ukazati na njezinu važnost. Razlog zašto se naziva pa-

1 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 1, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

storalnom jest taj što na temelju doktrinarnih načela kani izraziti držanje Crkve prema današnjemu svijetu i današnjim ljudima. To ima veliko značenje. Cijeli je Sabor bio u tonu otvaranju Crkve svijetu, što je bilo izrazito važno za ono vrijeme, a jednako je potrebno i danas. Vremena se mijenjaju, a 20. je stoljeće pogotovo bilo vrijeme brzih promjena, razvoja i dinamičnosti. *Gaudium et spes* također se osvrće na probleme takve naravi. Dokument ovoga tipa bitan je stoga što se vjernici zbog situacije svoga vremena mogu naći u popriličnoj konfuziji i potrebno je definirati stanje, položaj i stav Crkve naspram toga. Otvaranje svijetu uvijek u sebi mora imati određenu dozu opreza kako se ne bi skliznulo u relativiziranje ili indiferentizam. Zato nam služe doktrinarna načela kojih se naša konstitucija drži i tako na mudar način, svjetlom božanske objave, rasvjetljava spomenutu problematiku kojom se bavi. Preporučljivo je proučiti cijelu konstituciju koja u sebi ima i dubinu i širinu, ali kako sam već naveo, koncentrirat ćemo se samo na određene brojeve.

Prikaz određenih brojeva

U prvomu broju u proslavu ističe se prisna povezanost Crkve s cijelom obitelji naroda. Ta mi se postavka čini kao preduvjet za cijelu konstituciju jer samo u povezanosti i zajedništvu Crkve sa svijetom možemo nastaviti daljnji govor o Crkvi u svijetu. Ona, dakle, nije apstraktna, udaljena od ovoga svijeta, naprotiv, ona je konstitutivni element svjetske obitelji. Zato Crkva dijeli sve boli i radosti naše stvarnosti.

Brojem 12 započinje prvo poglavlje koje govori o dostojanstvu ljudske osobe. Naime, u

ovomu broju središnja je misao čovjek – slika Božja. Ističe se da je gotovo jednodušno uvjerenje, bilo vjernika, bilo nevjernika, da je čovjek središte i vrhunac zemlje. Ta se tvrdnja potvrđuje i Svetim pismom pri čemu vidimo da je čovjek onaj kojemu je povjerena vlast (briga) nad zemaljskim stvorovima (usp. Post 1,26). Dakako, čovjekovo se ostvarenje događa u zajednici i zato je on bitno društveno biće. Potom slijedi govor o grijehu. Čovjek je od Boga sazdan u pravednosti, ali je na poticaj Zloga zlorabio svoju slobodu uzdižući se protiv Boga. U ljudskomu biću postoji sklonost zlu koja ne može potjecati od njegova dobroga Stvoritelja, a to zlo onda narušava sklad čovjeka sa samim sobom, svim stvorenjem te Stvoriteljem. S obzirom da je čovjek sam po sebi nesposoban uspješno suzbiti nasrtaje zla, Gospodin je sam došao da ga oslobodi. Kada govore o čovjekovu ustrojstvu, saborski oci ističu da je on dušom i tijelom jedan te da tvarni elementi po čovjeku dosežu svoj vrhunac. Iako postoje pobune tijela koje se osjećaju, tjelesni se život ne smije prezirati, već ga se mora držati dobrim i vrijednim časti. Međutim, svojom nutrinom čovjek nadilazi sveukupnost stvari i priznajući u sebi duhovnu i besmrtnu dušu on dohvaća duboku istinu stvari. Budući ima udjela u svjetlu božanskoga uma, on i po svojem razumu nadilazi sveukupnost stvari. Zadivljujuća su postignuća koja dostiže ljudski um, ali “*Gaudium et spes*” upozorava da se razumska ljudska narav valja usavršiti mudrošću.

Broj 16 govori o dostojanstvu moralne savjesti. U čovjeka je utkan zakon koji ga upućuje

da čini dobro, a izbjegava zlo. Ovaj broj iznosi i određenje savjesti što ga daje papa Pio XII., da je ona najskrovitija jezgra i svetiše čovjeka, u kojemu je on sam s Bogom, čiji mu glas odjekuje u nutrini. Iako savjest može biti u zabludi, ona ne gubi svoje dostojanstvo. Tema koja se nadovezuje na ovo pitanje jest sloboda. Naime, samo se u slobodi čovjek može okrenuti dobru. S pravom se danas inzistira na slobodi, ali problem je kakva je ta sloboda koja se traži i je li to uopće sloboda? Prava je sloboda znak božanske slike u čovjeku i on ima mogućnost slobodno tragati za svojim Stvoriteljem. Svjesno i slobodno traganje u skladu je s dostojanstvom čovjeka. Zbog čovjekove ranjenosti grijehom potrebna je Božja milost da usmjerenje prema Stvoritelju bude djelotvorno.

Zagonetka ljudskoga stanja dostiže svoj vrhunac pred licem smrti.² U čovjeku postoji nazadrživa želja za daljnjim životom, stoga on u sudu svoga srca s jezom odbija posvemašnje razorenje i nepovratno skončanje svoje osobe. U skladu s božanskom objavom Crkva naučava da je Krist svojom smrću čovjeka oslobodio od smrti (usp. 1 Kor 15,56–57) i uskrsnućem izvojevao pobjedu. Time dobivamo odgovor na vječno tjeskobno pitanje o smrti. Ovdje bih se kratko osvrnuo na izraz “uskrsnuti” koji latinski glasi “resurgo.” Mislim da nas on svojim značenjem lijepo upućuje na zbilju poslije ove stvarnosti, a to je: ponovno podizanje, ponovno ustajanje, ponovno pojavljivanje. Mi ćemo ponovno ustati, biti podignuti za nebesku slavu. Naša pala narav biva podignuta za vječnost. U

početku je, da se izrazim slikovito, naša narav bila uspravna, potom pada i zato je potrebno da ponovno ustane, da bude podignuta jednom za vazda. Naglasio bih ovdje jedan pasiv koji je potreban: “ad vitam resurgens adeptus est”³. On jasno pokazuje kako se čovjek ne diže sam svojim snagama, jer to i ne može, nego nas pasiv upućuje da netko stoji iza toga, Krist sam. On nas uzima, otima nas smrti za sebe na novi život.

Sljedeći se broj bavi oblicima i korijenima ateizma. Njega ću pokušati poslije ovoga kratkog prikaza detaljnije obraditi, stoga ga neću ovdje puno analizirati. On nam, uglavnom, navodi različite pravce vezane uz ateizam i neke od njihovih uzroka. Broj 20 bavi se sustavnim ateizmom koji inzistira na čovjekovoj autonomiji do te mjere da se protivi bilo kakvoj ovisnosti o Bogu. Čovjek je sam sebi svrha i tvrdnja o Bogu kao začetniku i svrsi svih stvari potpuno je suvišna. Nezaobilazan je i onaj oblik ateizma koji očekuje oslobođenje čovjeka prije svega od njegova gospodarskoga i društvenoga oslobođenja⁴. Pobožnici toga religiju samu po sebi smatraju protivnikom ovakva gledišta.

Sljedeći broj koji je s razlogom nešto opsežniji iznosi stav Crkve prema ateizmu. Glavna je postavka ta da se Crkva ne može složiti s onim naucima koji su pogubni i proturječe ljudskom razumu i iskustvu, a čovjeka zbacuju s njegova prirođenoga mjesta. Priznavanje Boga ne protivi se čovjekovu dostojanstvu, već ga usavršuje, dočim eshatološka nada ne umanjuje

2 GS, br. 18

3 GS, br. 18

4 Usp. GS, br. 20

važnost zemaljskih zadaća. K tome zagonetke života i smrti, boli i krivnje ostaju neriješene pa ljudi nerijetko padaju u očaj. Temeljna pitanja svoj odgovor mogu naći jedino u Bogu. Saborski oci kao lijek za ateizam predlažu odgovarajuće izložen nauk, čestit život Crkve i njezinih članova te učiniti prisutnim i vidljivim Boga Oca i njegova utjelovljenoga Sina time što se pod vodstvom Duha Svetoga neprekidno obnavljaju.⁵ Zato je ponajprije bitna živa svjedočena vjera koja prožima čitav život vjernika. Crkva, iako odbacuje ateizam, poziva one koji ne vjeruju i one koji vjeruju na bolju izgradnju ovoga svijeta u kojemu žive te odlučno ustaje protiv diskriminacije. U konačnici izriče sud da njezina poruka ne umanjuje dostojanstvo ljudskoga poziva, nego da se slaže s najskrovitijim željama ljudskoga srca. Na kraju broja saborski oci donose prekrasan citat jednoga „starijeg“ oca, sv. Augustina: „Stvorio si nas za sebe, i nemirno je srce naše dok se ne smiri u tebi.“⁶

Posljednje zadano poglavlje ima naslov Krist – novi čovjek. Taj naziv puno toga u sebi krije. Ukazuje nam da je Krist u sebi obnovio paloga čovjeka te ga otkriva njemu samome. On je savršen čovjek i uzdiže ljudsku narav. Dragovoljnim predanjem iz ljubavi dao nam je primjer i utro put te životu i smrti daje nov smisao i posvećenje. Suobličujući se slici Sina nutarnji se čovjek obnavlja i ako Duh Onoga koji ga je uskrisio od mrtvih prebiva u nama, i naša će

⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi*. 1.pogl., br. 8 (1965.), u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

⁶ AUGUSTIN, *Isповјести*, I, 1: PL 32, 661

smrtna tijela oživjeti (usp. Rim 8,11). Kršćaninova je nužnost i dužnost da se, pa i mnogim nevoljama, bori protiv zla, a u konačnici će biti pridružen vazmenomu otajstvu. Budući da je Krist umro za sve i svi su na neki način pozvani istim pozivom, onda vrijedi da svi ljudi mogu biti pridruženi vazmenomu otajstvu na Bogu znan način. Po Kristu i u Kristu rasvjetljuje se zagonetka boli i smrti. On je dakle svojom smrću uništio našu smrt i darovao nam život da mi, sinovi u Sinu, kličemo u Duhu:

Problem ateizma jedan je od gorućih problema današnjice i možda je samo izraz čovjekove izgubljenosti i potrage posred svjetske dinamike.

Abba! Oče!⁷ Prije pomnije analize odabranoga broja uočio bih samo ovaj zadnji citat Svetoga pisma. Počevši od proslava pa do kraja prvoga poglavlja, koje smo vidjeli, čini mi se da oci pomalo skrovito izriču kraj jedne cjeline u kojoj je prisutan motiv koji općenito ukazuje na cjelokupni duh Koncila. Naime, u proslavu se ističe prisna povezanost Crkve s cijelom obitelji naroda. Naglašavam ovdje “obitelji.” Prvo poglavlje završava spomenutim citatom: “Abba! Oče!” Dakle, Božjim očinštvom svi smo (postajemo) braća, pripadnici jedne te iste obitelji. Barem je moj dojam da je to u dosadašnjemu govoru uvijek implicitno prisutno, a iz toga izlazi da Crkva ne može ne brinuti za svoju “obitelj”, za svoju braću i sestre, poglavito za njihovo vječno dobro.

⁷ GS, br. 22

Oblici i korijeni ateizma

Prije svega, želim malo pojasniti zašto sam odabrao ovu temu. U prvomu poglavlju ima puno lijepih tema koje su, gotovo bih se usudio reći, i meditativne, tako da bi bilo dobro promišljati o njima. Problem ateizma jedan je od gorućih problema današnjice i možda je samo izraz čovjekove izgubljenosti i potrage posred svjetske dinamike. Zanimljivo mi je kako saborski oci gledaju na ta pitanja i pokušao bih donekle povezati ostale brojeve koji se nadovezuju na ovu problematiku, oslanjajući se dakako na odabrani broj. Što je to što uspijeva čovjeka odvući od najvećega dobra? Tko ili što je to što mu oduzima ili zamagljuje njegov temelj? Ovo su pitanja o kojima valja i osobno promišljati pa mislim da će biti korisno dublje se pozabaviti time.

Broj 19 polazi od postavke da je bitna crta ljudskoga dostojanstva pozvanost u zajedništvo s Bogom koji ga stvara iz ljubavi. Mnogi u današnje vrijeme ne uviđaju tu životnu povezanost s Bogom tako da Koncil ubraja ateizam među najozbiljnije činjenice našega vremena. Prošlo je vrijeme od četrdeset i pet godina od završetka Sabora i od tada se dogodilo još mnoštvo promjena. Čini mi se da su ateizam i izrazita sekularizacija uzeli maha tijekom tih četrdeset i pet proteklih godina. "Gaudium et spes" navodi kako se terminom ateizma označavaju vrlo različite pojave. Njime se misli prije svega na one koji izričito niječu Boga. Taj bismo pravac mogli označiti kao eksplicitni ateizam. Ako bismo htjeli u jednoj krilatici izraziti poruku novovjekoga ili

suvremenoga ateizma, to bi svakako moglo biti u ovoj: Bog je mrtav! Iznjedrio ju je Friedrich Nietzsche, eminentni predstavnik filozofskoga sustava srodna ateizmu – nihilizmu. To je nauk koji nastoji negirati realnost bitka ili bilo kakva njegova reda (metafizički nihilizam).⁸ Nadalje, broj 19 kaže da u ateizmu može biti sadržan takav stav o Bogu koji kaže da čovjek o njemu ne može ništa tvrditi. Ako bismo preciznije išli odrediti takvo razmišljanje, onda ga možemo

Broj 19 polazi od postavke da je bitna crta ljudskoga dostojanstva pozvanost u zajedništvo s Bogom koji ga stvara iz ljubavi. Mnogi u današnje vrijeme ne uviđaju tu životnu povezanost s Bogom tako da Koncil ubraja ateizam među najozbiljnije činjenice našega vremena.

nazvati agnosticizam. Po mojemu mišljenju to je vrlo raširena „bolest“ koja dobro oslikava situaciju današnjice. To je situacija prisutna indiferentizma i relativizma zbog opće nezainteresiranosti. Praktična bi se posljedica takvih stavova mogla sažeti u krilatici "etsi Dues non daretur." Mogli bismo čak govoriti o diktaturi relativizma. Više se ne dopuštaju nikakve apsolutne istine.⁹ Još jedna stvar koju saborski oci navode, koja je možda danas prisutnija nego u vrijeme koncila, jest prekoračavanje granica pozitivnih znanosti gdje se sve nastoji objasniti

8 Anto MIŠIĆ, *Rječnik filozofskih pojmova*, Split, 2000., str. 185.
9 Usp. GS, br. 19

ti tom metodom i sva pitanja drugih područja koja ne pripadaju tome krugu bivaju reducirana samo na prirodoznanstvenu metodu. Naš teolog Tonči Matulić današnju je civilizaciju okarakterizirao kao znanstveno-tehničku.¹⁰ U takvu ozračju pitanje Boga gotovo da postaje suvišno i nepotrebno jer empiričkom aparaturom nije mjerljivo. Cjelokupna spoznajna paradigma današnjice temeljena je na prirodnim znanostima te se uzima kao jedina relevantna, odnosno kao jedina koja ima pravo nešto reći, a da to bude općevrijedeće. Primjere za to vidimo i u medijima, gdje svako malo nailazimo na navode poput: „znanstveno je dokazano“ bez ikakva kritičkoga preispitivanja autentičnosti navedenoga. Svakako, ako običan čovjek nije stručnjak na određenom području, teško će moći rasuditi istinitost i težinu neke informacije. Ne kažem da je sve što dolazi iz prirodoznanstvenoga miljea loše, naprotiv, ali želim reći da je duh vremena takav da se to uzima kao jedino relevantno. Pitanje koje također valja postaviti jest: kamo to vodi i koju ima svrhu? Ima li svako od tih djelovanja za cilj istinski napredak i poboljšanje kvalitete čovjekova života? Kriju li se iza toga i osobni interesi, a nekada čak i oni ideološke naravi? Pravilo koje bi trebalo vrijediti za znanost jest da ona uz svoju praktičnu primjenu ima i (istinsku) humanističku svrhu inače vodi autodestrukciji. Prirodna se znanost ne kosi s Božjom opstojnošću i u tomu će kontekstu citirati američkoga biologa C. B. Hamanna: „Kamo god se okrenem na područ-

ju prirodnih znanosti, vidim planove, zakon i red... Kada bi svi ljudi samo htjeli uvidjeti kako sva naša otkrića govore o beskrajnom Božjem Umu iznad svemira!“¹¹ Nadalje, prisutna je i ona vrsta ateizma koja, uzvisujući čovjeka, ne treba Boga. Ta filozofska pozicija smatra da se te dvije ideje kose. To je vrsta teoretskoga ateizma koji bismo mogli nazvati humanističkim ateizmom ili, više filozofski rečeno, egzistencijalističkim ateizmom. Kao predstavnike te linije navodim A. Camusa i J.-P. Sartrea. Nadalje, neki Boga predočuju tako da lik koji odbacuju nikako nije Bog evanđelja. Takvim bi ljudima trebalo postaviti pitanje kakav je to Bog u kojega oni NE vjeruju? Ako možemo, trebalo bi da im kao kršćani pomognemo korigirati sliku o Bogu te ih usmjerimo na onu koja oplemenjuje čovjeka i čini ga više čovjekom. U “Gaudim et spes” spominje se i ona vrsta ljudi koji nisu iskusili religiozni nemir pa se ne žele uopće zamarati takvim pitanjem. Takav mi se stav čini približan agnostičkom s tim da je, po mome sudu, stupanj indiferentizma jači. Izraz takvih osobnosti možemo naći u romanu “Stranac” spomenutoga A. Camusa. Tamo se pojavljuje lik Mersaulta koji je potpuno nezainteresiran i apatičan, unatoč tragičnoj situaciji. Možda se radnja ne bavi izravno (samo) religijskim pitanjem, ali kao da se pruža model danas uvelike prisutna stava. Ateizam koji može proizići iz konkretnih životnih situacija jest onaj koji nastaje bilo iz silovita protesta protiv zla u svijetu, bilo iz toga što se oznaka apsolutnoga dobra

¹⁰ Usp. Tonči MATULIĆ, *Metamorfoze kulture*, Zagreb 2008., str. 24.

¹¹ Citirano prema: Božo VUCO, *Razumsko utemeljenje religije*, Đakovo, 2002., str. 69.

neopravdano pridaje nekim ljudskim dobrima tako da onda zauzmu Božje mjesto. To je teodicejsko pitanje, figurativno rečeno, vječno i čovjek će se valjda s njime hrvati dok je vijeka i vremena. Pred pitanjima patnje, smrti, zla, bolesti ili prirodnih katastrofa čovjek gotovo uvijek zanimaji, ali moje je osobno mišljenje da to ne bi trebao biti razlog odbacivanja Boga. Mislim da jedino u Bogu i s Bogom čovjek može naći (tražiti) odgovore na takve probleme i jedino na taj način vidjeti izlaz i smisao svih onih nevolja koje ga se dotiču. Moglo bi se, dakako, sada ulaziti u probleme filozofske naravi, ali ja to neću učiniti, već se zadržavam na onoj razini vjere i pouzdanja koja uvijek nazire izlazak sunca iznad velike planine nevolja ovoga svijeta. Još jedan od korijena ateizma koji je spomenut jest pridavanje oznaka apsolutnoga dobra ljudskim dobrima. Tu je jednostavno došlo do inverzije i izvrnuta sustava vrjednota te se Boga svrgava s trona. Možda se varam, ali korijen bi toga mogao biti u redukcionističkomu ateizmu gdje se religija definira kao projekcija ljudske naravi. L. Feuerbach i K. Marx protagonisti su toga usmjerenja. Feuerbach tvrdi ovo: što je čovjek otuđeniji od sama sebe, to više ovisi o Bogu.¹² Jedan autor Marxovu filozofiju karakterizira kao humanizam,¹³ tj. kaže da je čovjek sloboda. U stanovitu se smislu možemo složiti s time, međutim smatram da bez utemeljenja u Apsolutnome teško možemo govoriti o istinskomu humanizmu.

12 Donald De MARCO – Benjamin WIKER, *Arhitekti kulture smrti*, Split, 2007., str. 112.

13 Boris KALIN, *Povijest filozofije*, Zagreb, 1994., str. 210.

U posljednjemu paragrafu oci ističu kako ljudi koji se, oglašujući se glasu savjesti, svojevoljno udaljuju od Boga nisu bez krivnje. Valja prihvatiti kritiku koju iznose: da određenu odgovornost za to snose i sami vjernici. Ateizam nije nešto izvorno, stoga ima svoje uzroke. Ovdje bih citirao Mahatmu Ghandija parafrazirajući njegovu rečenicu: “Da nema vas kršćana, mi bismo davno postali kršćani“, odnosno, primjenjujući na ateiste: „Da nema vas vjernika, mi bismo davno postali vjernici.“ Ovime želim reći da i sami vjernici ili pripadnici religija svojom neautentičnošću katkada mogu više zakrivati pravo lice Boga, nego što ga otkrivaju.¹⁴ Iako Crkva, dakako, odbacuje ateizam, uvijek valja u skladu s brojem 21. “Gaudium et spes” pokušati stupati u otvoren dijalog s onima koji ne vjeruju na bolju izgradnju cijeloga svijeta. Možda plodonosnom suradnjom oni mogu osjetiti što je Crkva u sebi: “eklesija” – skup sazvanih, skup onih koji su pozvani, pa da i oni osjete da su ti koji su pozvani i time uvide neizmjernu radost i istinitost Crkve kao “kyriake oikia” te spoznaju da u toj kući (Gospodnjoj) ima stanova za sve.

Zaključak

Ovim sam prikazom i razmišljanjem htio ukazati kako se Crkva očito osjeća kao dio svjetske obitelji i u skladu s time vodi brigu o tome što se događa u svijetu. Ona prati brige i probleme te iste svjetske obitelji i nastoji na njih dati neke odgovore. Kao polazište prvo sam istaknuo početnu tezu iz proslava kao osvoju za daljnji govor o temi kojom se bave zadani broje-

14 Usp. GS, br. 19.

vi. Potom sam, možda malo i preopširno, iznio probleme kojima se bave brojevi 12 do 22. Iako sam taj dio oduljio, činilo mi se važnim ne izostaviti dijelove koje sam obradio. To mi se čini srž teološke antropologije koja donosi uzvišenu sliku čovjeka utemeljenu na sličnosti sa svojim Stvoriteljem. Budući da se čovjeka danas nastoji divinizirati, događa se “aversio a Deo et conversio ad creaturas” što znači da mu izmiče onaj istinski temelj po kojemu on jest sve to što jest. Osobno mi se čini da uvijek vrijedi: “Deus maior – homo maior.” Što je uzvišenija slika Boga, to će biti i čovjekova slika uzvišenija. U 19. broju vidjeli smo širinu pojma ateizam koji može biti dosta rastezljiv, poglavito ako imamo u vidu različite korijene iz kojih je nikao. Pokušao sam navedene korijene ateizma svrstati po određenim pravcima kojima pripadaju, terminološki ih prepoznati i povezati s pripadnim najznačajnijim predstavnicima. Također sam ih pokušao u skladu s (osobnim) kršćanskim svjetonazorom vrjednovati. Mislim da se u govoru o ateizmu, poglavito u susretu s osobama takvih pogleda, vjernici, kršćani ne smiju zadržati samo na filozofskoj razini ili na razini obične rasprave. Naš je Bog živi Bog, stoga mi imamo nešto više od razumskih argumenata. Ne želim reći da oni nisu potrebni, dapače, ali u konkretnosti svakodnevici mi imamo molitvu i osobni odnos sa živim Bogom koji itekako može progovoriti preko nas. Ateizam je kao pojava i činjenica, na ovaj ili onaj način, rasprostranjen u svijetu. Kao najbolji lijek smatram svjedočenje i autentičnost (nas) onih koji vjeruju jer neće se moći sakriti grad što leži na gori (usp. Mt 5, 14). Primjeri uvijek potiču, privlače, hrabre i opominju.

Literatura

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

JERUZALEMSKA BIBLIJA, KS, Zagreb, 2004.

Tonči MATULIĆ, *Metamorfoze kulture*, Zagreb, 2008.

Božo VUCO, *Razumsko utemeljenje religije*, Đakovo, 2002.

Donald De MARCO – Benjamin WIKER, *Arhitekti kulture smrti*, Split, 2007.

Boris KALIN, *Povijest filozofije*, Zagreb, 1994.